

Zabytkowy Atlas ze zbiorów TNP na Liście UNESCO

50 map księcia Radziwiłła

Najdoskonalszy technicznie spośród wszystkich zbiorów polskich map i planów z drugiej połowy XVIII wieku, a do tego piękny. Atlas Hrabstwa Białskiego (Podlasie) wchodzący w skład zbiorów specjalnych Biblioteki im. Zielińskich TNP trafił na Listę Krajową Programu UNESCO „Pamięć Świata”. Razem z plockim zabytkiem znalazły się na niej m.in. rękopis „Balladyny” Juliusza Słowackiego, rękopis zbioru wierszy Krzysztofa Kamila Baczyńskiego i kolekcja utworów Fryderyka Chopina z lat 30. i 40. XIX wieku.

Atlas Hrabstwa Białskiego znajduje się w zbiorach Towarzystwa Naukowego Płockiego od czasów II wojny światowej, gdy Niemcy przywieźli do

w Płocku Atlas to jedyny egzemplarz w Polsce i na świecie, stanowiący bezcenne źródło kartograficzne dla rekonstrukcji XVIII-wiecznego kształtu przestrzennego południowego Podlasia.

Polski Komitet Programu UNESCO „Pamięć Świata” istnieje od 1996 roku. Należą do niego przedstawiciele najważniejszych bibliotek, archiwów i uczelni w kraju, angażujący się w ochronę dóbr kultury. Komitetowi przewodzi Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych.

Najcenniejsze polskie obiekty trafiły na Światową Listę Programu „Pamięć Świata”. Są tam m.in.: autograf dzieła Mikołaja Kopernika „De revolutionibus” przechowywany przez Bibliotekę Jagiellońską w Krakowie, Archiwum Ringelbluma (podziemne archiwum getta warszawskiego) w zbiorach Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie, Archiwum Instytutu Literackiego w Paryżu czy Tablice 21 Postulatów Gdańskich z Sierpnia 1980. Lista Krajowa Programu UNESCO tworzona jest od 2014 roku.

Archiwum Państwowego w Toruniu, Dokument Przemysła II z 15 sierpnia 1295 roku z zasobu Archiwum Diecezjalnego w Pelplinie, Średniowieczne rotulusy z klasztoru premonstratensów na Ołbinie we Wrocławiu (1257, 1305-1370) z zasobu Archiwum Państwowego we Wrocławiu, Dokument króla Kazimierza Wielkiego dla biskupa ormiańskiego Grzegorza we Lwowie z 4 lutego 1367 roku (Archiwum Główne Akt Dawnych), Teki Górskiego – zbiór rękopisów do historii Polski i krajów sąsiednich w XVI w. (Biblioteka Narodowa w Warszawie), Trybunał Koronny Lubelski (1579-1811) z zasobu Archiwum Państwowego w Lublinie, Archiwum Ordynacji Zamojskiej ze Zwierzyńca (1581-1944) z zasobu Archiwum Państwowego w Lublinie, Mapę Księstwa Pszczyńskiego z 1636 roku (Archiwum Państwowe w Katowicach), 5 unikatowych egzemplarzy dzieł Jana Heweliusza (1647-1690) z zasobu Polskiej Akademii Nauk Biblioteki Gdańskiej, ko-

Płocka zrabowane zbiory Radziwiłłów. Zgodnie z wolą przedstawicieli rodu – Marii Radziwiłłowej – po wojnie pozostał w Płocku.

Rękopiśmienny atlas nazywany potocznie Atlasem Radziwiłłowskim został sporządzony w 1781 roku. Obejmuje 50 map z przedstawieniem układów urbanistycznych, kształtów wsi, zespołów pałacowo-parkowych, szlaków komunikacyjnych, rzek z groblami, mostami i młynami, lasów i pól, a nawet przydrożnych krzyży i kapliczek należących do dóbr księcia Hieronima Radziwiłła. Jego walory poznawcze podnoszą miniaturowe rysunki obiektów – pałaców, kościołów, młynów i cerkwi, ozdobione okazałymi panopliami i herbami Radziwiłłowskimi. Prawie wszystkie plansze są oznaczone datą roczną i miesięczną. Poszczególne mapy sporządzane były od 1777 do 1782 r. Najpóźniejsza to mapa generalna hrabstwa w skali 1:93000. Z racji precyzji uznawana za najcenniejszą.

Wszystko własnoręcznie wyrysował i pokolorował komornik ziemi łomżyńskiej i geometra królewski Leonard Targoński, tworząc w ten sposób bezcenne źródło informacji geograficznych i historycznych o mieście Białym, tamtejszym – nieistniejącym już – zamku i zamkowym folwarku, oraz rozległych przyległościach. Przechowywany

Uroczyste wręczenie certyfikatów wpisu na Listę Krajową Programu UNESCO „Pamięć Świata” odbyło się 10 czerwca w Belwederze. Gości powitała szefowa Kancelarii Prezydenta RP Grażyna Ignaczak-Bandych, odczytując list prezydenta Andrzeja Dudy – honorowego patrona wydarzenia. List gratulacyjny przesłał także wicepremier, minister kultury, dziedzictwa narodowego i sportu prof. Piotr Gliński podkreślając, że „powołany do życia w 1992 r. program Pamięć Świata ma przede wszystkim na celu prowadzenie i wspieranie działań służących zachowaniu dziedzictwa dokumentacyjnego, zwiększanie jego dostępności, a w efekcie zachowanie dla przyszłych pokoleń najważniejszych dokumentów”. Sekretarz Generalna Polskiego Komitetu ds. UNESCO dr Alicja Jagielska-Burduk stwierdziła, że powiększenie się listy o kolejne dokumenty i kolekcje o wyjątkowym znaczeniu, to wspaniały dzień dla naszej pamięci, wiedzy i świadomości historycznej.

W 4. edycji Listy Krajowej Programu UNESCO „Pamięć świata” obok zabytku ze zbiorów Towarzystwa Naukowego Płockiego uhonorowano: Przywilej Chełmiński z 1 października 1251 roku z zasobu

lekcję utworów Fryderyka Chopina z lat 30. i 40. XIX w. z zasobu Biblioteki Jagiellońskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na liście znalazły się także: rękopis „Balladyny” Juliusza Słowackiego (ok. 1834-1838) z zasobu Biblioteki Narodowej w Warszawie, rękopiśmienna spuścizna Juliusza Słowackiego (1835-1865) z zasobu Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, kolekcja płyt gramofonowych Polskiego Radia z września 1939 roku z zasobu Archiwum Polskiego Radia S.A., rękopis zbioru wierszy Krzysztofa Kamila Baczyńskiego pt. „W żalu najczystszy” z 1942 roku z zasobu Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Ze wszystkimi wyróżnionymi obiektami można zapoznać się na wystawie „Pamięć Polski. Lista Krajowa Programu UNESCO Pamięć Świata – 4. edycja”, znajdującej się przed Kordegardą. Galerią Narodowego Centrum Kultury (ul. Krakowskie Przedmieście 15). Później ekspozycja odwiedzi wybrane miasta Polski, w których przechowywane są wyróżnione obiekty.

Atlas Radziwiłłowski można już teraz obejrzeć wirtualnie na stronie Archiwum Państwowego w Płocku. Cyfrowa wersja książki została udostępniona z okazji Międzynarodowego Dnia Archiwów. (lesz.)